ISPOD PLOČNIKA

BESPLATNO!

izlazi dvomjesečno, godina VI, broj 11, veljača/ožujak 2012.

Uvodnik

Ispod pločnika je slobodarsko (ili anarhističko) glasilo, mogli bismo reći dvomjesečnik, jer nam je hvatanje i praćenje zadanog ritma zasad polazilo za rukom. Unatoč svijesti o nestalnosti vremena i njegovom neprestanom izmicanju, ovakvo nam definiranje u okvirima vremena ipak garantira željeni kontinuitet.
Osnovna ideja jest biti medij slobodarskog pokreta, te se može reći da na određeni način (iako ne u potpunosti) nastavljamo rad koji su započeli drugi objavljujući Comunitas, Nećemo i nedamo, Zaginflatch i cijeli niz drugih publikacija koje su obilježile godine rada slobodarskog pokreta kod nas. Unatoč tome što je propagandna bomba informacija odavno aktivirana, činjenica je da je njezin upravljač najčešće u rukama masovnih medija koji su oduvijek bili naklonjeni svim vlastima. Upravo stoga postoje događaji i ideje koje se zaobilaze, kojima je neka nevidljiva ruka odredila mjesto ispod svakodnevnih senzacija i dnevnih kronika gradskih ulica. Jedna od ideja Ispod pločnika jest stoga da između ostalog bude prostor za takve, najčešće zaobilažene ideje, vijesti, stavove, razgovore i aktualne situacije slobodarskog pokreta. Uz različite prijevode, autorske članke, predstavljanja novih knjiga i drugih izdanja Ispod pločnika također nastoji pružiti otvorenu diskusiju teorije i prakse, odnosno papirnatih stavova i svakodnevnih postupaka, a ne samo periodično izdanje ideja na papiru. Sve je ovo ionako tek mali doprinos onome što pokret radi, ono ostalo i bitno događa se u svakodnevnom životu, na ulici, na radnom mjestu, u školi, na fakultetu, u našim međusobnim odnosima…
Raznolikošću stavova i ideja koje donosimo ili ćemo donositi želimo naglasiti važnost i nužnost propitivanja tuđih, ali i vlastitih stavova; nužnost diskusije i konstruktivne kritičnosti kojom istovremeno rušimo mit o objektivnosti i konstanti naših stavova jer oni niti to jesu niti bi takvima trebali biti. Želimo naglasiti nužnost promjene proizašle iz osobnog promišljanja iznesenih stavova, a ne puko usvajanje predstavljenih ideja. Uz sve to treba reći da stavovi izneseni u tekstovima nisu nužno stavovi iza kojih stoji uredništvo, već tekstove objavljujemo zato jer ih nalazimo zanimljivima i dobrom podlogom za diskusiju i razvoj rasprave.
I na kraju… u želji da dopremo do šireg čitateljstva, odlučili smo Ispod pločnika ostavljati i na frekventnijim kulturnim mjestima i knjižarama čiji popis možete naći na zadnjoj stranici…
Financiramo se donacijama, pa kada naletite na kutiju na kojoj piše "donacije", ubacite nešto, to će nam puno pomoći.
Trenutno nemamo fizičku adresu, a kontaktirati nas možete putem elektroničke pošte. Ukoliko želite pomoći na bilo koji način, poslati vijest/prilog, ili primati Ispod pločnika na svoju adresu, pišite na:
ispodplocnika@net.hr

Uvodni tekst u jedanaesti broj Ispod pločnika

Nema dobre države ni institucije

U vrijeme kad izlazi ovaj broj Ispod pločnika, više je nego aktualna tema Evropske unije, protivnika i zagovornika ideje ekonomske integracije, idealista koji teže i političkoj pa valjda onda i kulturnoj integraciji, te onih koji zagovaraju zatvaranje u okvire nacionalnog, a jedno i drugo na tragu idealizma devetnaestog stoljeća i vremena revolucija koje su pokrenule srednje klase starog kontinenta kako bi s aristokracijom podijelili moć i učvrstili kapitalizam.

Tako bi se ukratko mogla opisati atmosfera koja nas okružuje i koja vrti istu priču, iz kojeg god tabora dolazila – ili smo sami u „svojoj" državi ili smo u „zajednici" s drugima, no ono što, čini se, promiče svim zagovarateljima i protivnicima ove ideje, lijevim, desnim, liberalnim i ostalim je da smo zapravo uvijek u istim govnima, neovisno o tome kako će se zvati struktura koja nas iskorištava jer struktura je tek sredstvo, ali ne i izvor iskorištavanja.
Da svedemo to na razinu „realnog", uzmimo za primjer radnike, koje eto svi vole svojatati i odlučivati što je najbolje za njih. Danas, u okviru nacionalne države, osoba koja je prisiljena prodavati svoj život (to zovu i prodavanjem vremena, jer bolje zvuči) i time postaje „radnik", nema gotovo nikakvu zaštitu jer ga poslodavac, na ovaj ili onaj način uvijek može otpustiti, čime su svugdje doskočili „radom na određeno", što je samo drugi naziv za nadničarenje u klasičnom smislu. Takozvano „zdravstveno osiguranje" je nepotpuno jer ne pokriva sve troškove. Mirovina je također nesigurna, ako je uopće doživiš nakon 45 godina prekovremenih, loše hrane jer si skupu i dobru ne možeš priuštiti, dok ti alkohol i droge (legalne i ilegalne) nude kao olakšanje. Hoće li se taj odnos promjeniti ako ostanemo „sami" ili budemo „zajedno"? Neće.
Da skratimo priču, postavimo još samo par pitanja: Hoće li u jednom ili drugom slučaju prestati uništavanje i iskorištavanje prirode? Hoće li nestati rasizam ili nacionalizam? Hoće li nestati rodne podjele? Hoće li nestati privatno vlasništvo? Ne, ništa od toga neće nestati, niti će se netko baviti tim pitanjem, osim možda kroz "kozmetičke" reforme

Distribucija i financiranje

Ispod pločnika želimo distribuirati na što različitijim mjestima. Ne postoji ciljana publika. Popis mjesta gdje ga je moguće pronaći nalazi se na zadnjoj stranici, a ukoliko želite pomoći u distribuciji, slobodno se javite putem e-maila i poslati ćemo vam željeni broj primjeraka.
Sav rad na Ispod pločnika je volonterski, a financira se isključivo donacijama i benefit događanjima. Zato će svaka donacija biti od velike pomoći. Troškovi koje imamo su tisak, poštarina i još poneki sitni trošak. Unatoč niskim troškovima, oni ipak postoje i moramo ih iz broja u broj pokriti, o čemu ovisi i naklada, a koju želimo povećati kako bi proširili distribuciju.

Novi i sve stare brojeve Ispod pločnika možete čitati na internetu:

http://www.ispodplocnika.net

koje za cilj imaju samo primiriti one koji su se usudili dići glas. Zato je pitanje ulaska ili ne ulaska Hrvatske u EU posve nebitno, barem iz anarhisičke perspektive, jer nam uvijek ostaje samo borba protiv moćnika, autoriteta, vlasništva i iskorištavanja, gdje god se oni nalazili i kako god se nazivali. Uostalom, koja je razlika između domaćih ili stranih tlačitelja, koja je razlika između ove ili one države ili institucije? Nikakva. Iskorištavanje je temelj društvene strukture koju dijele sve suvremene države i ekonomske zajednice poput EU. Kavez unutar kojeg se iskorištavanje događa nas ne zanima, ne zanima nas oblik i veličina kaveza – jedino što nas zanima je uništiti taj kavez!

Upravo zbog toga je bila besmislena „javna rasprava" o EU jer to i nije rasprava, već kampanja koja zagovara ovu ili onu vrstu kaveza, robovanje radu, robovanje vlasništvu, reformama i ustupcima kroz malo veće plaće, takozvana „prava"... Sve to je zavaravanje idejom da reforme ili transformacije postojećeg stanja mogu nešto promjeniti. Ne možeš promjeniti nešto što je u svojim temeljima loše.

U tom smislu, ne nudi nam se nikakva budućnost, ali to ne znači da ne možemo uzeti sve – osvojiti i stvarati svoju autonomiju, svoju slobodu i sposobnost da se povezujemo i organiziramo prema vlastitim potrebama. Tu nema mjesta temama koje nam nameću "odozgo", nije nam bitno što govore i misle da su "važne političke teme", zanima nas život, život vrijedan življenja, ono što se događa svakodnevno, ono što proizlazi iz naših neposrednih odnosa, zajedničkog i individualnog djelovanja, gdje smo sami mjerilo toga što nas i na koji način zanima i što je zapravo važno za naš život. To ne znači da ne treba uzvratiti udarac kad god nas napadnu – porezi, nameti, kontrola, kamere, škola, posao, mediji... sve to su udarci koje nam svakodnevno upućuju i na koje je nužno reagirati. No ne tražimo ništa, ne želimo ništa jer nam ništa ne mogu dati, nemamo zahtjeve, ali na svaki udarac ćemo uzvratiti kako god možemo i smatramo da je nužno, ali nećemo moliti i zadovoljavati se mrvicama kojima kupuju socijalni mir.

Mirno, normalizirano masovno društvo je san svakog vlastodršca, kapitaliste, društvo u kojem proizvodnja teče neometano, a svatko obavlja "svoju" funkciju. Radnici rade, bogati se bogate, vladari vladaju...

To je najgora noćna mora, situacija iz koje mnogi ne vide izlaz, iako je zapravo uvijek tu, pred nama. Preuzeti svoj život u svoje ruke znači stvoriti praktičnu autonomiju, prestati surađivati s "onima gore" i njihovim slugama, narušavati nametnuti red, biti solidaran... Pobuna nije nešto o čemu treba pričati ili predviđati, to se radi ili ne radi, sad, odmah, ovdje.

Ne najavljujemo prelomno razdoblje, svaki dan je preloman.

Otpor "mjerama štednje" i sve jača državna represija u Grčkoj

Sukobi i represija u Grčkoj

Nakon najave i izglasavanja novih mjera štednje u Grčkoj, sukobi ne prestaju, čime se nastavlja dugogodišnja borba protiv institucija koje društvo dovode na rub preživljavanja. Sukob uzrokuje nove valove represije, tako da s jedne strane policija na ulicama vodi rat kemijskim oružjem protiv prosvjednika, dok univerzitet, kao produžena ruka države, još jednom pomaže gašenje Indymedije Atena, glavnog komunikacijskog kanala.

Sukobi na ulicama su kulminirali u trenutku kad su izglasane nove mjere štednje sredinom veljače, kada je procjenjeno da se u Ateni na ulicama nalazi čak pola milijuna ljudi. Zapaljeno je četrdesetak zgrada, banaka, okupirane su zgrade koje koriste razne državne i lokalne uprave, sukobi s policijom ne prestaju tjednima.

I dok se sukob nastavlja već godinama, uz manji ili veći intezitet, putem prosjeda, okupacija, te razvoja novog vala urbane gerile, odgovor države je sve brutalniji pa je tijekom prosvjeda u veljači policija otela na desetke ljudi iz njihovih kuća ili na ulici i zatvara ih na osnovu tvrdnje da su "sudjelovali u ilegalnim radnjama tijekom prosvjeda". Val represije je izazvao novi val prosvjeda i akcije solidarnosti.

Onda su na stranu represije stali i njeni stari suradnici - rektor Politheničke škole u Ateni nakon javne najave isključuje struju Indymediji Atena, čime još jednom nestaje stranica koja predstavlja jedan od glavnih kanala komunikacije zbog jednostavnog korištenja i mogućnosti slobodnog objavljivanja izjava, izvještaja i komentara aktualne situacije.

Država i ekonomski moćnici koji vode otvoreni rat protiv društva najbolje znaju da mediji igraju ključnu ulogu u tom ratu, čime svoju manipulaciju štite gašenjem neovisnih medija.

Daljni razvoj situacije u Grčkoj možete pratiti (na engleskom) na **http://www.occupiedlondon.org/blog** ili **http://en.contrainfo.espiv.net**

Knjige i diskusije o društvenim promjenama i akcijama

Osmi Anarhistički sajam knjiga

Osmi anarhistički sajam knjiga u Zagrebu održat će se zadnji vikend u ožujku, odnosno prvi u travnju. Ove godine sajam se održava kao i nekoliko prijašnjih godina u galeriji Nova, a osim već tradicionalnog okupljanja anarhističkih izdavača, grupa i pojedinaca, u planu su razne diskusije, koje čine osnovu programa. Za razliku od prijašnjih godina, uz dikusije je organizrana i izložba, a u planu su i predstave za djecu i odrasle, o čemu će uskoro biti više riječi u programu.

Osmi Anarhistički sajam knjiga u Zagrebu održat će se **od 30. ožujka do 1. travnja 2012.** godine u galeriji Nova, Teslina 7 (u dvorištu).

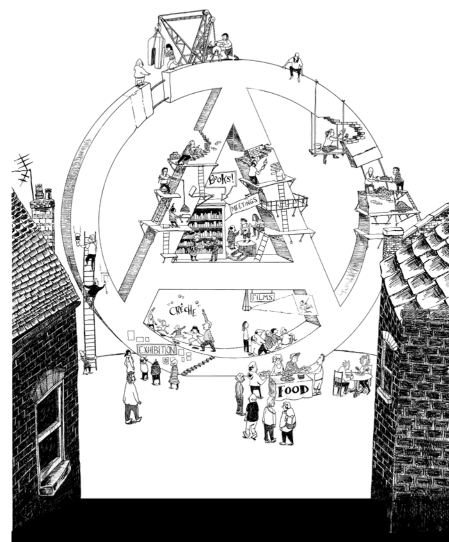
Ove godine, sajam će posebnu pažnju posvetiti diskusijama o anarhizmu i upotrebi tehnologije, povijesti anarhizma u regiji, nuklearnoj energiji s posebnim osvrtom na Fukušimu, direktnim akcijama te nizu drugih tema, a program je kao i uvijek otvoren za sve prijedloge.

Prva najava sajma je ujedno bila i poziv svima grupama, izdavačima i pojedincima da se prijave za sudjelovanje.

Anarhistički sajam knjiga već osam godina okuplja izdavačke kuće, grupe, projekte i osobe uključene u slobodarski pokret, te sve zainteresirane. Osnovna ideja sajma je predstaviti anarhističku/slobodarsku literaturu i djelovanje što širem krugu ljudi, te stvoriti mjesto susreta i otvoriti diskusije važne za sam pokret i društvo.

Tijekom prvih sedam godina sajam je okupio velik broj sudionika i sudionica, a na tisuće ljudi je posjetilo sajam i sudjelovalo u programu.

Sajam knjiga je osmišljen na način da kroz otvorenu koncepciju stalno bude podložan promjenama, primjedbama i otvoren za nove ideje, a više o sajmu, kao i detaljima programa koji će biti uskoro objavljeni saznajte na **www.ask-zagreb.org**

Masovna kultura i zabava kao roba u funkciji nadomjestka za život

Avatari komodificirane kulture

Situacionizmom inspiriran pregled povijesti i značenja kulture, od njenih početaka kao privilegije dokoličarskih klasa u starim društvima do njenog preuzimanja od strane buržoazije u 19. stoljeću i kasnijeg propadanja u današnju "masovnu kulturu" "zabave", za koju autor tvrdi da je podređena logici robne ekonomije i prema tome "birokratski i industrijski supstitut", "dekontekstualizirana i lišena povijesne perspektive" te namijenjena potrošnji "pasivne", "djetinjaste" "promatračke publike".

Riječ "kultura" izvedena je iz latinskog *colere*, što znači obrađivati, uzgajati, kultivirati. Prvi koji je riječ koristio u značenju duhovne kultivacije, razvijanja intelektualnih i moralnih karakteristika, bio je Ciceron. Pretpostavlja se da su Rimljani izmislili ovaj pojam kako bi preveli grčku riječ *padeia*. Prema Hanni Arendt, Rimljani su kulturu poimali u odnosu na prirodu i povezivali je s iskazivanjem poštovanja i uvažavanjem djela prošlosti. "Štovanje" (španjolski *culto)* ima iste etimološke korijene kao i kultura. Čak i danas, kad govorimo o kulturi, obično je povezujemo s predodžbama o prirodi preobraženoj radom i spomenicima prošlosti, iako realnost kulture dugo vremena nije imala nikakve veze s takvim predodžbama.
Kultura shvaćena kao odvojena društvena sfera gdje se slobodno stvara, aktivnost koja je sama sebi opravdanje, idealizirana je slika. Ovakva vrsta autonomije ima jednu slabu točku. Kultura je prošla kroz kraljevske dvorove, obitavala je u samostanima i crkvama, sponzorirale su je mecene palača i salona. Kad su je potonji napustili, kupila ju je buržoazija. Uživanje u kulturi bilo je privilegija dokoličarske klase, onih koji su oslobođeni prisilnog rada. Do 18. stoljeća kultura je bila nasljeđe aristokracije; nakon toga postala je nasljedstvo buržoazije. Pisci i umjetnici pokušavali su zadržati svoju slobodu štiteći neovisnost procesa stvaranja i živeći na marginama društvenih konvencija, ali u konačnici je buržoazija ta koja plaća krajnji rezultat, odnosno rad.
Buržoazija određuje cijenu, bilo da im umjetničko djelo pruža zadovoljstvo ili ih provocira i šokira. Bilo da je korisno ili potpuno beskorisno. Za buržoaziju je kultura objekt prestiža; tko god je posjeduje, uspinje se na društvenoj ljestvici. Stoga potražnja vladajuće klase određuje stvaranje tržišta za kulturu. Za buržoaziju, kultura je vrijednost baš kao i sve ostalo, tržišna vrijednost, roba. Čak su i djela koja odbacuju svoj status robe, propituju komodificiranu kulturu i nameću vlastita pravila, također roba. Njihova vrijednost temelji se upravo na njihovoj sposobnosti raskidanja s prošlošću, jer potiču inovaciju, koja je ključna za tržište. Kultura u konfliktu s buržoazijom buduća je buržujska kultura. Kultura pod buržoazijom propala je jer se ogradila kao zasebna sfera proizvodnje ljudskog duha i ostala izdvojena od društvenih promjena. Predvodnici ranog 20. stoljeća - futuristi, dadaisti, konstruktivisti, ekspresionisti, nadrealisti - pokušali su ispraviti tu pogrešku osmišljajući i šireći nove subverzivne vrijednosti, nove buntovne načine življenja, ali buržoazija je znala kako ih trivijalizirati i otuđiti. Tajna im je bila u sprječavanju formiranja općeg gledišta. Najbolja otkrića bila su sterilizirana izdvajajući ih iz njihovog konteksta ekperimentiranja i kritike. Tržišni mehanizmi i specijalizacija podigli su zid između stvaratelja i revolucionarnog radničkog pokreta, koji je mogao pružiti temelj za isticanje svih subverzivnih aspekata njihovih djela. Umjetnici su tada odustali od svakog pokušaja mijenjanja svijeta i prihvatili svoj posao kao fragmentirane discipline, koje mogu proizvesti samo degradirana i bezazlena djela.
Od znamenite je važnosti činjenica da, kad su obični ljudi proletizirani, popularna kultura nestaje. Kapitalistički sustav ljude podvrgava ropstvu za plaće i kultivirana buržoazija otkriva i prisvaja njihov folklor. Prva specifično buržujska kultura bila je romantizam. Kako se poklapao s revolucionarnim periodom, simultano je apologetski i kritičan; istovremeno veliča i propituje buržujske vrijednosti. Njegov

kritički aspekt utjecao je na radničku klasu. Kad je proletarijat smislio plan prisvajanja društvenog bogatstva kako bi ga dao svima na raspolaganje, postao je svijestan svoje kulturne izolacije i postavio zahtjev za kulturom - u početku njenom romanticističkom varijantom - kao neizostavnim sredstvom svoje emancipacije. Njihove knjižnice, kulturni centri, racionalističke škole i obrazovne publikacije otkrivaju želju radnika za vlastitom kulturom, koju su prisvojili od buržoazije i uklonili s tržišta tako da koristi svima. Kulturne predvodnike, pokret koji je raščistio s prošlošću, zapalo je da osiguraju da radničko *iskretanje* buržujske kulture ne uvede ideološke mane potonjih u proleterski milje, nego da će umjesto toga voditi do stvarno novih i revolucionarnih vrijednosti. Da je do toga došlo, mogli bismo govoriti o autentičnoj proleterskoj kulturi. Ali, nije. Radničke pobjede, osobito one koje su dovele do skraćenog radnog dana, iskorištene su protiv njih. Dokolica je proletizirana i svakodnevica milijuna radnika otvorena je kapitalizmu. Dominacija se okoristila dvama moćnim oružjima koje je stvorila racionalizacija procesa proizvodnje: državnim obrazovnim sustavom i masovnim medijima - kinom, kazalištem i televizijom. S jedne strane bila je birokratska kultura, posvećena prenošenju ideja vladajuće klase, a s druge strane neviđeno širenje kulturnog tržišta koje je dovelo do stvaranja kulturne industrije. Stvaratelj i intelektualac mogli su birati između stola službenika i garderobe zabavljača. "Preliminarni uvjet nužan za promicanje radnika do statusa "slobodnih" proizvođača i potrošača vremena bila je nasilna eksproprijacija njihovog vlastitog vremena" (Debord). Spektakl je počeo postajati stvarnost s tim izvlaštenjem koje je započela kulturna industrija. Tehnološkim trikom dominiranja, napuštanje buržujskih privilegija nije mase radnika uvelo u kulturu, uvelo ih je u spektakl. Dokolica ih nije oslobodila, već je stavila završne nijanse na njihovo ropstvo.
"Slobodno" vrijeme slobodno je jedino u nazivu. Nitko ne može slobodno raspolagati svojim vremenom ukoliko ne posjeduje oruđe potrebno za izgradnju svog svakodnevnog života. Tzv. slobodno vrijeme postoji u društvenim uvjetima u kojima nema slobode. Odnosi proizvodnje u potpunosti determiniraju život pojedinca i stupanj slobode koji posjeduje. Ta sloboda upražnjava se unutar tržišta. U vrijeme dokolice pojedinac žudi za ponudom koju mu nameće tržište. Što ima više slobode, veće je nametanje, odnosno, ropstvo. Slobodno vrijeme konstantna je aktivnost; produžetak je radnog vremena i preuzima osobine rada: rutina, zamor, dosada, brutalizacija. Pojedincu rekreacija više nije nametnuta da bi mu se omogućilo vraćanje snage koju je potrošio radeći, nego kako bi istu snagu nadalje koristio za potrošnju. "Zabava u kasnom kapitalizmu *produžetak* je rada" (Adorno).
Kultura ulazi u domenu dokolice i postaje masovna kultura. Ukoliko buržujsko klasno društvo kulturne proizvode iskoristi kao robu, masovno društvo ih konzumira. Oni više ne služe samorazvoju ili penjanju na društvenoj ljestvici; njihova funkcija je zabavljanje i ubijanje vremena. Nova kultura je zabava i zabava je sada kultura. Ona uključuje razbibrigu, ubijanje vremena, a ne obrazovanje, a još manje oslobađanje duha. Biti razonođen znači umaknuti, ne razmišljati, i prema tome prilagoditi se postojećim uvjetima. Tako bijeda svakodnevnog života postaje izdržljiva. Industrijska i birokratska kultura ne suočava pojedinca s društvom koje potiskuje njegove želje, nego s društvom koje ukroćuje njegove instinkte, koči njegovu inicijativu i pogoršava njegovo intelektualno siromaštvo. Teži standardizirati pojedinca pretvarajući ga u stereotip koji pristaje subjektu dominacije, odnosno, promatraču. Industrijska kultura čitav svijet preobražava u "publiku". Publika je po definiciji pasivna, njeno ponašanje temelji se na psihološkom poistovjećivanju s televizijskim herojem, s glumicom, s vođom. To su modeli lažne samorealizacije koji spadaju u otuđeni život. Slika prevladava nad svim drugim oblicima izražavanja. Promatrač se nikad ne miješa, on se odriče odgovornosti; nikad ne prosvjeduje, on je umjesto toga pozadina prosvjeda. Nadalje, ako buntovništvo postaje kulturna moda, to je zato što su prosvjedi postali roba. Recentniji primjer je madridski "Movida" (Kulturni pokret nastao u Madridu tijekom post-frankovske tranzicije na demokraciju između 1975. i 1982. godine koji je nastojao kapitalizirati na novom okružju političke i kulturne slobode uvodeći inovativne filmove, modu i umjetnost na tržište) ili njegov komplement, barcelonska kontrakultura sedamdesetih. Stvarna svrha spektakla borbe je integriranje pobune, otkrivajući razinu pripitomljavanja ili idiotizma sudionika. Spektakl nastoji generalizirati obične životne trenutke koliko je god moguće prerušavajući ih u herojske i jedinstvene. Usred posvemašnjeg propadanja egalitarnih i liberterskih ideja, spektakl ostaje sam u stvaranju situacija, situacija u kakvima pojedinci ignoriraju sve što ne spada u zabavu. Na taj način promatrač je inkubiran; raspršeno biće koje je svakodnevni režim predodžbi "lišio njegovog svijeta, odsjekao od svih odnosa i učinio ga nesposobnim za ikakav fokus" (Anders).
Osim što su bezvrijedni, proizvodi industrijske kulture su prolazni, jer se njihova ponuda mora konstantno obnavljati budući da režim svakodnevnog života prati hireve mode, a u modi vlada konstantna promjena. Moda postoji samo u sadašnjosti. Čak i prošlost zadobiva suvremena svojstva: marketing može *El Quijota* predstaviti kao knjigu koja je svježe tiskana, a Goyu kao trendovskog novog slikara. Poplava informacija koja bombardira promatrača dekontekstualizirana je, ogoljena od povijesne perspektive i usmjerena na umove koji su je spremni primiti, umove koji su povodljivi, bez pamćenja, i stoga ravnodušni prema povijesti. Promatrači žive samo u sadašnjosti. Uronjeni u stalnu sadašnjost, oni su poput djece, nesposobni razlikovati banalnu razonodu od javnog djelovanja. Oni ne žele odrasti; žele zauvijek ostati u adolescenciji. Vjeruju da je luckasto pretvaranje najprigodniji oblik ponašanja u javnim pitanjima, jer je to jedini oblik koji spontano nastaje iz njihove djetinjaste egzistencije. Ovo spektakularno pozitivno ocjenjivanje zaigrane parodije generalizira svijet nezrelosti, gdje odrasli moraju biti sputani. Infantilizacija jasno odvaja promatračku publiku od pravih aktera, vođa. Realnost je više nego iskrivljena: prosvjedi jedva mogu preživjeti manipulacije infiltriranih osnaživača, ali nikad neće preživjeti šaljivo prikazivanje. Ludistička ideologija valjana je savjest umova koji su infantilizirani spektaklom.
Integrirani spektakal vlada tamo gdje su se stopile državna i industrijska kultura. Obje slijede ista pravila. Rastuća važnost dokolice u modernoj proizvodnji bila je jedna od nosećih sila procesa ekonomske tercijarizacije koja je karakteristična za globalizaciju. Kultura kao objekt za konzumaciju tijekom vremena dokolice razvijena je kao proizvodna sila. Ona stvara poslove, stimulira potrošnju i privlači turiste. Kulturni turizam sada postoji svugdje gdje je kulturna ponuda velik prioritet gradova. Kulturna industrija se razgranala i sada je kulturno tržište globalno. Kultura se izvozi i uvozi poput piletine. Tehnološki napredak u sektoru transporta pogodovao je ovakvoj globalizaciji; smeće je, kao što komunikacijski mediji pokazuju, isto za sve. U najdaljim kutevima svijeta sluša se "Macarena".
Nove tehnologije - internet, video, DVD, optička vlakna, kabelska televizija, mobiteli - ubrzale su proces globalizacije birokratsko-industrijske kulture; ponudile su i novi prostor: virtualni. U toj novoj dimenziji spektakl čini kvalitativni skok. Ovdje sve karakteristike ranije spomenute kulture poput banalizacije, jednodimenzionalnosti, zamora, površnosti, ideologije igranja, eklekticizam, fragmentacija itd., dosežu neslućene visine. Računalna kultura pomno popunjava program kolonizacije svakodnevnog života projicirajući ostvarenje želja u beznačajnom svijetu virtualnosti. "Interaktivno" svojstvo koje omogućuju nove tehnologije krši neka od pravila spektakla u elektromagnetskom eteru poput pasivnosti jednosmjernog prijenosa, i kao rezultat promatrač može komunicirati s drugima i aktivno sudjelovati, ali jedino kao duh. Njegov virtualni alter-ego može biti bilo što što želi unutar tehnološke matrice, osobito bilo što što stvarno biće neće nikada biti u stvarnom vremenu i prostoru, a podvostručujući se na ovaj način pojedinac pridonosi vlastitoj gluposti i time vlastitom uništenju. Suvremeno otuđenje manifestira se kroz nove mehanizme bijega poput neke vrste shizofrenije.
U trenutnom povijesnom razdoblju i u mjeri u kojoj je nacrt oprečan dominantnom sistemu pojmljiv, vraćanje kulture kao ciceronske *culture animi* ne implicira strpljivu posvećenost učenju ili zanatsko razvijanje vještina, ili militantno obnavljanje pamćenja. Iznad svega to je praksa kulturne sabotaže neodvojiva od cjelokupne kritike dominacije. Kultura je davno umrla i već je dugo zamijenjena birokratskim i industrijskim supstitutom. Zato svatko tko priča o kulturi - ili umjetnosti, ili obnavljanju povijesnog pamćenja - bez pozivanja na revolucionarno preobražavanje društvenog života, govori s lešom u ustima. Svo djelovanje u ovoj domeni mora biti upisano u jedinstveni plan cjelokupne subverzije; sve tvorevine moraju kao rezultat biti fundamentalno destruktivne. Ne treba bježati od konflikta, treba ozbiljno promisliti o njemu i ostati unutar njega.

Miguel Amorós

(Tekst izlaganja na Ateneo Popular de l'Example u Barceloni, 28. travnja 2005.)

Što se zapravo dogodilo u maju 1968 i kako je spektakl uništio društvenu pobunu

Spektakl Situacionističke Internacionale - maj ‘68

Dok se Debordovo *Društvo spektakla* ocjenjuje kao najefikasniji izraz situacionističke kritike postojećeg svijeta, pokret okupacija iz francuskog maja ’68. smatra se vrhuncem njihove prakse, njihov ulazak u Povijest. Uz akademsku historiografiju, koja je u početku namjerno ignorirala ili minimalizirala ulogu SI u genezi i kasnijem razvoju proljeća oslobođenja (usmjeravajući reflektore na pristojniji pokret *Mars 22*), postepeno se razvijala opozitna teorija koja je, invertirajući trend, podigla spomenik svojim idolima.

Međutim, s lakoćom opažamo kako je *loš glas* kojim se situacionisti krase pri svakom evociranju majskih dana, u biti najvećim dijelom izgrađen *a posteriori*, kao plod banalnog silogizma koji se stalnim ponavljanjem pretvorio u stečenu istinu. Ovi su uspješni menadžeri vlastitog lika pronašli oslonac, osim u svom neospornom talentu, u publici koja je pjevala slavopojke *brandu*, promovirala ga, i u nehotimičnom doprinosu medija, naviknutih na podjelu fiktivnih uloga sudionicima događaja u trenutku njegove medijske rekonstrukcije. Nakon što su mladom studentu Cohn-Benditu nadjenuli titulu *lidera* prosvjeda, nedostajao im je netko zreliji tko bi odigrao ulogu *crne duše* pobune. SI je savršeno odgovarala ovoj mračnoj ulozi, a i sama ju je priželjkivala.
Kao što se Bela Lugosi do te mjere identificirao s ulogom koja ga je proslavila da je čak pokopan u Drakulinom kostimu, tako su i situacionisti nastavili glumiti „krivoučitelje” i nakon spuštanja zastora te odlaska publike. Stoga možemo reći da su bili slični onim istim „grupicama” koje su tada bila česta meta njihovih izrugivanja, budući da su i one isto tako pohitale uzjahati majskog zmaja pobune kako bi se okoristili njegovom snagom i ljepotom, a istovremeno povećali svoju klijentelu. Ipak je entuzijazam koji se širio tih strastvenih dana mogao predstavljati velik ulog u budućnost. Iz toga će se izroditi patetična konkurencija između situacionista (po kojima je sve započelo agitacijom četvero ili petero „antistudenata”, *Les Enragés*, u siječnju 1968. u Nanterreu, pod utjecajem same SI), nekoliko anarhista (koji nas neumorno podsjećaju na veliki odjek prepirke, 8. siječnja, između ministra Missoffea i Cohn-Bendita te mjera poduzetih protiv potonjeg) i trockista (uvjerenih da se

ništa ne bi bilo odvilo bez gorljivog aktivizma militanata njihove omladinske organizacije, *Jeunesse Communiste Revolutionnaire*). Nakon što se budu našle u središtu pozornosti, primadone iz maja '68. koristit će se svim trikovima da izmame što glasniji aplauz.
No, koji je to silogizam omogućio situacionistima uspon do vječne slave? Događaji iz francuskog maja '68. (divlji štrajk na svim društvenim razinama, kritika uloga i otuđenja, višednevni nestanak države) su najveći revolucionarni pokušaj koji je do danas doživjela neka razvijena industrijska zemlja. Situacionistička Internacionala je neraskidivo vezala svoje ime za te događaje. *Dakle,* SI je najradikalnija revolucionarna organizacija koja je ikad djelovala u jednoj zapadnoj modernoj demokraciji. Povijest joj je svjedok.
Ovakvo rezoniranje ne ostavlja prostora sumnji. Šteta što se kao u svim silogizmima zbog uzastopnog traženja potvrda počinje forsirati realnost. Ovaj tip logičkog slijeda postaje koristan naročito kad je nepogrešivost samo prividna.
Ali, ostavimo sa strane virtuoznost logike i sagledajmo činjenice. Mada su već tada brojni povjesničari pokušavali ukrotiti francuski maj prikazujući ga kao prototip „studentskih prosvjeda", ipak se odista radilo o „najvećem revolucionarnom trenutku kojeg je Francuska ikad doživjela nakon Pariške komune" (IS, br. 12). I zaista su pripadnici SI aktivno sudjelovali u tom trenutku, dodatno raspirujući plamen revolucije. Međutim, bilo bi suludo na temelju ovih činjenica zaključiti da je pobuna tog dalekog maja izbila *zaslugom* situacionista ili pak da su oni zanosili mase.
Prihvatiti situacionističku verziju činjenica, to jest pripisati četvorici ili petorici *Bijesnih* odgovornost za nemire u Nanterreu, smatranih polazišnom točkom pobune, bilo bi isto kao i tvrditi da je revolucija u Njemačkoj 1918. izbila zbog mornara koji su zahtijevali bolju prehranu ili da je pobunu u Los Angelesu 1992. izazvalo policijsko premlaćivanje Rodneya Kinga. Beskrajni su primjeri koje bi mogli navesti slijedeći ovu iskrivljenu logiku, ali ipak se na taj način, iz koristoljublja, uspijeva *povod* povijesnog trenutka prikazati kao *uzrok* iz kojeg je nastao. Neosporan je doprinos situacionista pri izbijanju pobune u maju '68., ali je isto tako očito vještačko predimenzioniranje njihovog udjela i pretvaranje u očaravajući mit, koji nastavljaju graditi njihovi sljedbenici.
Kad bi se potrudili iz bližeg kuta sagledati aktivnost situacionista (nakon gašenja zasljepljujućih reflektora legende) i kad bi ih smjestili u društveni kontekst navedenog perioda, njihova bi se uloga u događajima koji su ih proslavili naglo umanjila.
U tu je svrhu vrlo instruktivno usporedno čitanje rekonstrukcija samih situacionista ili njihovih poklonika. Radi se o sljedećim djelima: René Viénet, *Enragés et situationnistes dans les mouvement de occupations*, posljednji broj časopisa IS, Mario Lippolis, *Ben venga maggio e 'l gonfalon selvaggio* i povijest SI od Jean-Françoisa Martosa, *Histoire de l'Internationale situationniste.* Pitanja oko kojih se vrte prosituacionističke interpretacije tih „bijesnih dana" su zapravo samo dva. Po čemu se razlikovala francuska pobuna od događaja koji su se istovremeno odvijali u ostatku Europe, a i SAD-u, što ju je to učinilo radikalnijom u odnosu na druge iz tog doba? I kome pripisati ulogu inicijatora pobune, tko ju je bolje utjelovio?
Odgovor na prvo pitanje je vrlo jednostavan: samo je u Francuskoj pokret izašao iz studentskih okvira, značajno se šireći na ostatak društva. Do preokreta dolazi, po Renéu Viénetu, 14. maja kad su „radnici poduzeća Sud-Aviation iz Nantesa okupirali tvornicu i u nju se zabarikadirali, nakon što su direktora i ostale upravitelje zatvorili u urede, blokirajući vrata". Ovu „okupaciju su mnogi smatrali od značajne važnosti". Slijedećeg su dana, 15., čuvši vijest iz Nantesa, „radnici Reanulta iz Cléona (Seine-Maritime) ušli u štrajk i odlučili zaposjesti tvornicu, zatočivši upravitelje. Zatim su i tvornice Lockheed u Beauvaisu i Unulec u Orléansu obustavile rad. U predvečerje je, u trenutku izlaza gledatelja, dvjesto ili tristo osoba ušlo u Odéon-Théatré i okupiralo ga".
No, to nije sve. „Ujutro 16. maja, na vijest okupacije tvornice Reanult-Cléon, jedan dio radnika Nouvelles Messageries de la Presse Parisienne započinje divlji štrajk". Taj isti dan, 16. maj, označava „trenutak kad radnička klasa, na ireverzibilan način, počinje podržavati razvoj pokreta. U 14 sati već je okupirana tvornica Renault u Flinisu. Između 15 i 17 divlji se štrajk širi Renault-Billancourtom. Okupiranje tvornica počinje se širiti čitavom regijom". I upravo će u tom trenutku euforije, kad se pokret okupacija već počeo širiti radnim mjestima, Comité d'Occupation de la Sorbonne, podržan situacionistima, objaviti u 15:30, 16. maja, slavni komunikej kojim potiču na „imedijatnu okupaciju svih tvornica u Francuskoj i formiranje radničkih savjeta". Ovu rekonstrukciju događaja napisao je Viénet u julu te iste godine, dok je sjećanje na te dane bilo još svježe u memoriji sudionika.
Prijeđimo sada na drugu verziju tih istih činjenica, iz Martosove knjige koju je 1989. objavila u Francuskoj nekomercijalna izdavačka kuća, Lebovici, dugogodišnji „glasnici" preostale SI. Kaže Martos: „14. maj: u Nantesu su radnici okupirali tvornicu i nju se zabarikadirali. Situacionisti se pak udružuju s ekstremističkom elitom iz Nanterrea i formiraju Comité Les Enragés — Internationale Situationniste, koji će već idućeg dana kontrolirati Comité d'Occupation de la Sorbonne; 16. maj, 15 sati: Comité Les Enragés — Internationale Situationniste, u ime okupirane Sorbone, poziva na »imedijatnu okupaciju svih tvornica u Francuskoj i formiranje radničkih savjeta…« Istog dana u Renault-Billancourtu baza nameće štrajk. Divlji se štrajk zatim širi čitavom zemljom, u njemu učestvuje jedanaest milijuna radnika."
Tako se izgrađuje legenda. U svojoj kronologiji Martos izostavlja 15. maj, dan kad su se okupacije proširile na tri tvornice i jedno kazalište, kao što zaboravlja da su 16. maja, *prije* komunikeja Sorbone, već bile okupirane Nouvelles Messageries i jedna tvornica Renault. Što se tiče najveće francuske tvornice, Reanult-Billancourt, Martos pokušava (što je zaista smiješno) prikazati njenu okupaciju kao izravnu posljedicu navedenog sorbonskog poziva.
Očigledno je da su se nemiri u toj tvornici odvili, kao što tvrdi i Lippolis, „između 14 i 17:30 pod utjecajem vijesti iz Nantesa, Cléona, Flinisa". Kratko rečeno, situacionisti pozivaju na okupaciju tvornica *tek nakon* što je ona već počela i bila poznata.
Međutim, kada se onda odvio povijesni susret studenata i radnika? Ni u Parizu, ni u Nanterreu, sjedištu situacionističke aktivnosti, već u provinciji, u Nantesu i u Lionu. Upravo u tim mjestima pokret okupacija po prvi puta izlazi u javnost u svojoj potpunosti. Okupacija Sud-Aviationa u Nantesu odvila se nakon što su se prethodnog dana, ponedjeljak 13., studenti i radnici zajedno borili protiv policije. Slijedećeg je dana nekoliko radnika, poučenih novim iskustvom, zauzelo tvornicu i odmah dobilo potporu studenata. Izgleda da je nakon toga Nantes bio jedini francuski grad gdje se štrajkaši nisu ograničili samo na okupiranje radnog mjesta, već su pokušali stvoriti novi oblik društvene organizacije. U svojoj knjizi Lippolis tvrdi čak da Sud-Aviation u Nantesu nije bila prva okupirana tvornica u Francuskoj, u utorak 14. maja, zato što već prethodnog dana „u Lionu grupe radnika i studenata, nakon dužih zajedničkih borbi, zauzimaju zajedno Rhodiaceta i autonomno proglašavaju nastavak štrajka". U istom su se gradu, nastavlja Lippolis, studenti i radnici sukobili s policijom već 9. maja, pri

napadu na dvije zgrade štampe. Kad situacionisti tvrde da su „poduprli aktivnost nekih revolucionarnih grupa, koje smo upoznali, u Nantesu i u Lionu", samo potvrđuju svoju neprisutnost u tim dijelovima zemlje.
Mada svjesni da su bili samo jedna kap u olujnom oceanu, situacionisti ipak ne odustaju od svojatanja uloge pokretača u valu koji je, na trenutak, prijetio potapanjem starog svijeta. Kako bi uspjeli u toj nakani prikazat će činjenice koje su prethodile maju slijedeći reducirajuću logiku reklamnog tipa, uzimajući kao polazišnu točku vlastiti mikrokozmos. Dakle, budući da su okupacije tvornica posljedica okupiranih fakulteta, budući da je okupiranje fakulteta proizašlo iz studentskih nemira, budući da studentski nemiri započinju nakon glasovitog strasbourškog skandala 1966., a budući da ne možemo govoriti o skandalu iz Strasbourga bez doprinosa SI, proizlazi da francuski maj duguje sve upravo SI.
1966.: u Strasbourgu izbija skandal nakon objavljivanja *Bijede studentskog života*, uz financijsku potporu lokalnog ogranka Nacionalne udruge francuskih studenata. Osvrnuvši se na događaje, ističući usput vlastitu ulogu u njima, situacionisti izjavljuju da će sve buduće pobune biti samo potvrda njihovih teza. Bilo bi zaista apsurdno vjerovati da su se studenti koji su tada izašli na ulice čitavog svijeta preobratili na revolucionarni put čuvši Riječ SI, ali taj apsurd nije nikada dotaknuo umove situacionista zato što su bili uvjereni da „su naše ideje u svim glavama, što je poznato."
No, sâm Viénet tvrdi da „novi revolucionarni razvoj u industrijaliziranim zemljama… možemo datirati u 1953. godinu kad je podignut radnički ustanak u Istočnom Berlinu", nakon čega je slijedila „mađarska revolucija 1956.", čemu moramo pridodati i „studentske nemire u Berkleyu 1964. koji su doveli u pitanje cjelokupnu organizaciju života u najrazvijenijoj kapitalističkoj zemlji", stvarajući pokret koji će se proširiti čitavom Europom, a nadasve Njemačkom, Italijom i Francuskom. Stoga, ne možemo tvrditi da je na studente iz Berkleya utjecala SI kad su pokrenuli prosvjede, nakon što je sveučilišna uprava zabranila pristup javnoj površini na kojoj su se inače okupljale razne političke studentske grupe. Strasbourški se studenti ne bi nikada bili susreli sa SI da im događaji sa drugih sveučilišta nisu pobudili pozornost, kao što su *Les Enragés* iz Nanterrea započeli svoje akcije uznemiravanja *prije* susreta sa situacionistima, koji se po Viénetu odvio nakon 21. februara. Podsjetimo se također da naziv *Les Enragés* nema nikakve veze sa najekstremnijom strujom Francuske revolucije iz 1789. *Enragés* je senzacionalistička štampa nazivala *sve* studente koji su sudjelovali u nanterreovskim prosvjedima. Viénet čak precizira da su u neredima u rue Gay-Lussac, u noći onog slavnog 10. maja kad su sukobi s policijom trajali više od tri sata, sudjelovali studenti, srednjoškolci, *blouson-noire*, radnici, stranci, djevojke te „revolucionarni elementi gotovo svih ekstremnih grupa".
Treba li spomenuti nehotimičan doprinos sveučilišnih vlasti i policijskih brutalnosti u zaoštravanju sukoba?
Dakle, naspram ogromnog kolektivnog čina, što je oduvijek i bio svaki revolucionarni pokušaj (prijelomni trenutak uzrokovan isprepletenošću brojnih elemenata, čimbenika i okolnosti), nastojati odrediti kome pripada uloga okidača zaista je uzaludan pokušaj, koji može biti koristan samo politikantima u potrazi za novacima, sakupljačima medalja i fabrikantima idola.
U svojoj knjizi Martos pomnjivo navodi da „kad se 1975. sveučilišno istraživanje posvetilo pisanoj riječi maja '68. uz primjereno korištenje računala, otkrivene su i nove istine, koje grupa informiranih eksperata još nastoji držati u tajnosti. *Des Tracts en mai 68* (Letci iz maja '68.) uspijeva na taj način kvalitativno definirati pisane dokumente svih aktivnih grupa iz tog perioda, krenuvši od točno određenih kvantitavnih kriterija koji služe za mjerenje rječnika i sadržaja. Uz podršku računala navedena napredna komparativna metoda postiže neporecive rezultate: zbog vrlo visoke diversifikacije leksičkih oblika, zbog obujma i bogatstva rječnika, Situacionistička Internacionala je u maju '68. koristila najoriginalniji jezik."
U redu. Naš naklon „neporecivim rezultatima" dobivenim „uz primjereno korištenje računala". No, nakon dodjele književne nagrade „Maj '68." situacionistima, trebali bi ispitati i sadržaj, osim stila kojim su izrazili svoje ideje. Tko se pobrinuo prelistati brdo letaka koje je cjelokupni pokret napisao u to doba, zasigurno je primijetio da se, osim književnog stila, uopće ne razlikuju od letaka brojnih drugih aktivnih grupa iz istog perioda. Bilo bi dovoljno pročitati letke Radničko-studentskog akcionog komiteta Censier (*Comité d'Action Travailleurs-Etudiants*) koji je, mada još vezan za staru proletersku retoriku, dokazao sposobnost povezivanja i koordiniranja unutar okupirane tvornice (to jest, na istom polju gdje je i SI igrala odlučujuću bitku), nesumnjivo mnogo višu u odnosu na Komitet za održavanje okupacija (*Comité pour le Maintien des Occupations*). Svi su radikalni revolucionari tada izjavljivali da im je ukidanje klasnog društva krajnji cilj pokreta, svi su osuđivali javnu kontrarevolucionarnu ulogu staljinista i sindikalista, i svi su bili svjesni na kraju maja da se pokret nasukao na mrtvoj točki, ilustrirajući pri tome nekoliko mogućih razvoja situacije. I svi su se zadovoljno ograničili samo da upozore na ozbiljnost situacije.
Upravo ova posljednja činjenica iznenađuje svakog tko se danas uputi u te daleke dane. Maj '68. izgleda kao traženje *bítka* koje se, u nedostatku stvarne društvene prekretnice, odigralo više kao izražavanje nego kao djelovanje. Svi su željeli komunicirati i pričati. No, odbacivanje prošlosti nije nikada ušlo u nekakav sadržaj, dakle u sadašnjost. Krasne parole tada ispisivane, kao npr. „Ispod pločnika, plaža", otvoreno su ukazivale na drugačiji mogući život. Ali, da bi se on ostvario trebalo je voditi revoluciju osim riječima, i dijelima. Međutim, i prosvjednici i država ponašali su se kao da postoji implicitan dogovor koji bi objema stranama branio prijeći kritičnu točku. Premda je pokret imao snage odbiti političku igru lažne revolucije, on je istovremeno bio toliko slab da nije mogao započeti autentičnu. Kao da su osjećali da se odvija nešto što bi moglo odvesti jako daleko, ali nitko se nije usudio zakoračiti na taj put. Svi su teoretizirali o „točki bez povratka", ali sve je ona i terorizirala. Naspram snage prosvjednika država je pokazala svoju slabost. No, što je učinio pokret koji je dva tjedna vladao situacijom?
Nažalost, pokret okupacija iz '68. počinio je istu grešku Komune iz 1871. Tko je *neočekivano* držao Pariz na dlanu, kao što se gorko sjećao Lissagaray, „izgubio je u nekoliko sati sve blagodati za koje se izborio ujutro". Isto se desilo i ustanicima iz '68, zadovoljni stečenom slobodom i uvjereni da je radikalna promjena društva moguća *bez uništenja države*. Nevjerojatno, upravo jedan od najvećih limita pokreta okupacija, indiferentnost prema institucijama, u očima situacionista, zauzetih međusobnim odavanjem priznanja za istančani „povijesni senzibilitet", postaje njegova najbitnija odlika. Viénet je dodao kolorita zadovoljan činjenicom da se „po prvi puta u Francuskoj *ignorirala* država: upravo je to bila prva djelotvorna kritika jakobinizma koji je dugo vremena bio noćna mora revolucionarnih pokreta, uključujući i Komunu."
U opisu velikog prosvjeda 24. maja Mario Lippolis nas, nakon što je grupice koje su kanile okupirati nezaštićene zgrade ministarstava nazvao „lenjinističkim utvarama", ushićeno podsjeća da se zgrada parlamenta „suvereno ignorirala".

Zaista nevjerojatno. Tih je dana čitav Pariz bio u rukama pokreta. Država je bila odsutna. Vladajuća se klasa pripremala na bijeg. Građanstvo je „od straha zanijemilo”. Čak se u redovima oružanih snaga nazirala neodlučnost. Međutim, umjesto da iskoristi povoljni trenutak za stvaranje nepovratne situacije, pokret je stao i vlast je iskoristila vrijeme za reorganizaciju te krenula u protunapad (nisu napadnuta skladišta oružja i nisu dignute u zrak institucije niti su srušeni zatvori ni zapaljeni sudovi...). 24. maja je samo Burza gorila (ali „površno”, precizira Viénet). Čini se da je prevladavajuća ideja bila: ako ne želiš osvojiti vlast, zanemari je. O uništenju se, naravno, nije ni govorilo.

Besmrtne de Sadeove riječi, kojima je Comité Les Enragés — Internationale Situationniste otvorio komunikej 14. maja pozivajući na pripravnost, bile su samo intelektualni citat. „Uništite dakle definitivno sve što bi moglo jednog dana uništiti vaše djelo”, rekao je nekadašnji zatvorenik Bastilje. Šteta što nitko nije shvatio njegovo upozorenje, čak ni oni koji su ga citirali.

SI je dokazala da se *prisvajanje egzistencije* ne smije svesti samo na proizvodnju već mora obuhvatiti sve aspekte života. Mada svjesna limita savjetske ljevice ipak je ponovila istu grešku: svela je slobodu na puko pitanje upravljanja. Dok su savjetski ljevičari razmišljali o samoorganizaciji u proizvodnji, situacionisti su mislili kako samo-organizirati svakidašnji život. Ali, društvena promjena neće nikada postati radikalna ako budemo samo davali nove odgovore na stara pitanja.

Razočaravši očekivanja svih savjetskih ideologa, uključujući i situacioniste, većina francuskih radnika koji su u maju 1968. krenuli u štrajk (jedanaest milijuna) nisu uopće okupirali tvornice, oni su ih dezertirali. Na apele revolucionara, krajem maja, za pokretanje industrije u korist pokreta, nisu se, s pravom, odazvali. Nisu bili revolucionari ti koji su morali raditi u tvornicama, oni su sjedili u starim palačama ispunjenim ozračjem i provodili vrijeme vijećajući. No, za razliku od intelektualaca koji bi podučavali revoluciju i koji misle da se odbijanje rada sastoji od tuđeg rada, francuski su radnici vrlo dobro znali da ne bi imali nikakve koristi od dobrovoljne okupacije sramotnog kutka koji im je kapitalizam dodijelio. Ako je točno da onom tko je *dolje* nije potreban onaj tko se nalazi *gore*, zato što se može samoorganizirati, onda je istina i da u svijetu koji su stvorili oni gore, svi oni koji su dolje nemaju ništa vlastito što bi organizirali.

Radikalni društveni pokret ne može izostaviti svoj destruktivni dio. Izmjena društvenog poretka ne podrazumijeva samo uklanjanje dominante manjine, nego i uništenje čitavog svijeta koji je ona stvorila. Podrazumijeva, dakle, destrukciju. Ne zbog odanosti romantičnoj ideji ili zbog ekshumacije devetnaestog stoljeća niti se radi o rješenju za sve probleme, ona je samo nužan uvjet za konkretno pokretanje samoodređenja vlastite egzistencije. Nažalost, tih dana (koliko znamo) nijedan revolucionar nije uspio podijeliti prosvjednicima drevno oruđe sabotaže i demolirati spektakl.

Naslov originala: *Lo spettacolo e le sue macerie*, „Machete”, br. 2, 4/2008, Italija.
(s talijanskog prevela: Erika Preden)

Intervju s ekonomskim antropologom Davidom Graeberom otkriva mitove suvremene ekonomije

Što je dug?

David Graeber je autor knjige "Dug: prvih 5,000 godina" ("Debt: The First 5,000 Years", London: Melville House, 2011). Intervju vodi Philip Pilkington, novinar i pisac iz Dublina.

Počnimo. Većina ekonomista tvrdi da je novac izmišljen kako bi zamijenio sistem trampe. Ali, ti tvrdiš nešto potpuno drugačije, zar ne?

Da. Sve nas uče standardnu "nekad davno" priču – to je bajka. Uistinu ne zaslužuje drugačije predstavljanje: prema ovoj teoriji sve su transakcije bile trampa. "Znaš što, dat ću ti dvadeset kokoši za tu kravu." Ili tri šiljka strelice za to dabrovo krzno ili što god. Ovo je stvorilo poteškoće, jer tvoj susjed možda trenutno ne treba kokoši, pa onda morate izmisliti novac.
Priča seže najmanje do Adama Smitha i na svoj način je temeljni mit ekonomije. No, ja sam antropolog i mi antropolozi već dugo znamo da je to mit jednostavno zato što bismo, da postoje mjesta u kojima svakodnevne transakcije poprimaju oblik "Dat ću ti dvadeset kokoši za tu kravu", dosad već našli neka. Napokon, ljudi traže od 1776. godine, kad je objavljeno *Bogatstvo naroda*. Ali, ako samo na sekundu razmisliš o tome, nije iznenađujuće što nismo ništa našli.
Razmisli o tome što oni ovdje govore – u osnovi: da će se hrpa neolitskih zemljoradnika u nekom selu, ili Indijanaca ili tko god, upuštati u transakcije isključivo na licu mjesta. Pa, ako tvoj susjed nema ono što trenutno želiš, nema veze. Ono što bi se stvarno dogodilo, a to antropolozi opažaju kad se susjedi upuštaju u neku vrstu međusobne razmjene, ukoliko želiš susjedovu kravu, rekao bi "krasna krava", a on bi rekao "sviđa ti se? Uzmi je!" - i tada si mu dužan. Ljudi se prilično često uopće ni ne upuštaju u razmjenu – da su npr. pravi Irokezi ili drugi Indijanci sve takve stvari vjerojatno bi raspoređivalo žensko vijeće.
Pravo pitanje nije kako trampa dovodi do nekog sredstva razmjene koje zatim postaje novac, nego kako to šire poimanje dugovanja postaje precizan sistem mjerenja – odnosno: novac kao obračunska jedinica?
Do vremena kad su počeli povijesni zapisi stare Mezopotamije, oko 3200 pr. Kr., već se dogodilo. Postoji razrađen sistem obračunske novčane jedinice i složeni kreditni sistemi. (Novac kao sredstvo razmjene ili kao standardizirana platežna jedinica zlata, srebra, bronce ili čega kod, pojavljuje se mnogo kasnije.)
Dakle, umjesto standardne priče – prvo postoji trampa, zatim novac, pa se iz toga razvija kredit – ako je išta, upravo je potpuno obrnuta. Prvo se javljaju kredit i dug, zatim tisućama godina kasnije nastaju kovanice i onda, tamo gdje stvarno postoji "dat ću ti dvadeset kokoši za tu kravu" vrsta trampe, obično se javlja ondje gdje je postojalo novčano tržište, ali se iz nekog razloga – kao npr. u Rusiji 1998. godine – valuta sroza ili nestane.

Kažeš da je do vremena kad je počelo zapisivanje povijesti u Mezopotamiji oko 3200. pr. Kr. već postojala složena financijska arhitektura. Je li u to vrijeme društvo podijeljeno u klase dužnika i vjerovnika? Ako nije, kada se pojavljuje? I, vidiš li to kao najtemeljniju klasnu podjelu u ljudskoj povijesti?

Izgleda da su povijesno postojale dvije mogućnosti.
Jedna je ono što je postojalo u Egiptu: jaka centralizirana država i uprava koja od svih ostalih izvlači poreze. Najvećim dijelom egipatske povijesti nisu razvili naviku posuđivanja novca uz kamate. Vjerojatno nisu trebali.
Mezopotamija se razlikovala jer se država razvila neravnomjerno i nepotpuno. U početku su postojali ogromni birokratski hramovi, pa dvorski kompleksi, ali nisu baš imali vlade i nisu izvlačili izravne poreze – smatrani su primjerenima samo za pokoreno stanovništvo. Ali, imali su ogromne industrijske komplekse s vlastitom zemljom, krdima i manufakturama. Tu se javlja novac kao obračunska jedinica; koristi se za raspodjelu sredstava unutar ovih kompleksa.
Zajmovi s kamatama su vjerojatno nastali u poslovanju između uprave i trgovaca koji su imali, recimo, vunene artikle proizvedene u hramskim manufakturama (koje su barem u najranijem razdoblju barem djelomično bile dobrotvorna poduzeća, npr. domovi za siročad, izbjeglice ili invalide) i razmjenjivali ih s udaljenim zemljama za metal, drvo ili lapis lazuli (*nap. prev.* vrsta poludragog kamena karakteristične plave boje). Prva tržišta nastaju na rubovima ovih kompleksa i izgleda da su uvelike djelovala pomoću kredita, koristeći hramske obračunske jedinice. Ali, ovo je trgovcima i upraviteljima hramova i drugim imućnima stvaralo mogućnost pružanja potrošačkih zajmova zemljoradnicima i tada bi, ukoliko bi recimo žetva bila loša, svi počeli zapadati u dužničke zamke.
Ovo je bilo veliko društveno zlo starog vijeka – obitelji su morale početi zalagati svoja krda, polja i ubrzo su njihove žene i djeca odvođena da otplate dug. Često su ljudi u potpunosti napuštali gradove, pridružujući se polunomadskim družinama, prijeteći da će se vratiti silom i u potpunosti srušiti postojeći poredak. Vladari bi redovito zaključivali da je jedini način sprječavanja potpunog društvenog sloma proglašavanje čistih računa ili "brisanja pločica"; poništili bi sve potrošačke dugove i jednostavno počeli ispočetka. U biti, prva u svim ljudskim jezicima zabilježena riječ za "slobodu" je sumerska *amargi*, termin za slobodu od dugovanja, i šire općenitiju slobodu, što doslovno znači "povratak majci", jer su, kad bi se proglasili čisti računi, svi dužnički robovi mogli ići svojim domovima.

U svojoj knjizi si spomenuo da je dug moralni koncept mnogo prije nego što postaje ekonomski koncept. Također si napomenuo da je veoma ambivalentan moralni koncept jer može biti i pozitivan i negativan. Možeš li reći nešto o tome? Koji aspket je istaknutiji?

Pa, sklono je radikalnom preokretanju s jednog na drugi.
Povijest bi se mogla ispričati ovako: egipatski (oporezivanje) i mezopotanski pristup (lihvarstvo) se stapaju, ljudi moraju posuđivati kako bi platili poreze i dug postaje institucionaliziran.
Porezi su također ključni u stvaranju prvih tržišta koja koriste novac, od kad su, čini se, izumljene kovanice ili barem široko popularizirane za plaćanje vojnika – više ili manje istodobno u Kini, Indiji i na Mediteranu, gdje vlade uviđaju da je najlakši način za opskrbljivanje vojske izdavati im standardizirane komadiće zlata ili srebra i tada zahtijevati da im svi ostali u kraljevstvu daju jednu od tih kovanica natrag. Tako otkrivamo da se jezik duga i jezik moralnosti počinju stapati.
U sanskritu, hebrejskom, aramejskom, "dug", "krivnja" i "grijeh" su zapravo ista riječ. Mnogo od jezika velikih religijskih pokreta – obračun, otkup, karmički dug i slični izrazi - izvučeni su iz starog jezika financija. Ali, jezik se uvijek pokaže nedostatan i neprimjeren i izokrenut u nešto sasvim drugačije. Kao da veliki propovjednici i religijskih učitelji nisu imali drugog izbora nego koristiti takav jezik jer je takav jezik tada postojao, ali prilagodili su ga tako što su ga pretvorili u njegovu suprotnost: u način da se kaže da dugovi nisu sveti, ali oprost duga, ili sposobnost brisanja duga, ili spoznaja da dugovi nisu stvarni – to su uistinu sveti činovi.
Kako se to dogodilo? Pa, sjećaš se kako sam rekao da je veliko pitanje o podrijetlu novca kako se osjećaj obvezanosti – "dugujem ti" – pretvorio u nešto što se može precizno kvantificirati? Čini se da je odgovor: kad postoji mogućnost nasilja. Ako nekome daš svinju i oni ti zauzvrat daju nekoliko kokoši, možda ćeš misliti da su škrtice i rugati im se, ali nije vjerojatno da ćeš smisliti matematičku formulu za izračunavanje kolike su točno škrtice. Ako ti netko izbije oko u tučnjavi ili ti ubije brata, tada ćeš početi govoriti: "uobičajena odšteta je točno dvadeset i sedam najfinijih junica i, ako ne budu najviše kvalitete, bit će rata!"
Izgleda da je novac, u smislu točno jednakih vrijednosti, proizašao iz takvih situacija, ali i rata i pljački, podjele plijena, ropstva. Npr., u ranosrednjovjekovnoj Irskoj su ropkinje bile najviša vrijednost. I mogao si odrediti točnu vrijednost svega u tipičnom kućanstvu iako je vrlo malo tih predmeta igdje bilo na prodaju jer su korišteni za plaćanje kazni ili odštete ukoliko bi ih netko slomio.
Ali, kad shvatiš da su porezi i novac uvelike počeli s ratom, postaje lakše uvidjeti što se zapravo dogodilo. Na kraju, svaki mafijaš to razumije. Ako odnos nasilne otimačine, potpune moći, želiš pretvoriti u nešto moralno i, osobito, prikazati kao da su žrtve krive, pretvoriš ga u odnos dugovanja. "Dužan si mi, ali za sad ću ti progledati kroz prste..." Većina ljudi je kroz povijest vjerojatno to čula od svojih vjerovnika. I presudno je to što nemaš što odgovoriti osim: "čekaj malo, tko je ovdje kome što dužan?" I, naravno, žrtve su to govorile tisućama godina, ali u trenutku kad to kažeš, koristiš jezik vladara, priznaješ da su dug i moral zapravo ista stvar. U toj su situaciji religijski mislioci zapeli, pa su počeli s jezikom dugovanja i onda ga pokušali izokrenuti u nešto drugačije.

Oprostit ćeš mi što mislim da je sve ovo veoma ničeansko. Poznato je da je u svojoj "Genealogiji morala" njemački filozof Friedrich Nietzsche tvrdio da je moralnost utemeljena na izvlačenju dugova pod prijetnjom nasilja. Osjećaj dužnosti usađen u dužnika po Nietzscheu je izvor civilizacije kao takve. Proučavaš kako su moral i dugovanje duboko isprepleteni. Kako Nietzscheovo objašnjenje izgleda nakon više od stotinu godina? I, što vidiš kao prvotno: moralnost ili dug?

Iskreno, nikad nisam bio siguran je li Nietzsche stvarno bio ozbiljan u tom poglavlju ili je čitavo pojašnjenje samo način podbadanja njegove buržujske publike; način da istakne da, ukoliko kreneš od postojećih buržujskih premisa o ljudskoj prirodi, logično je da ćeš završiti na mjestu zbog kojeg će većini publike biti maksimalno neugodno.
U biti, Nietzsche počinje svoje objašnjenje s potpuno istog mjesta kao i Adam Smith: ljudska bića su racionalna. Ali, racionalno ovdje znači kalkulacije, razmjene i, potom, zamjenu i trampu; kupovanje i prodavanje je tako prva ekspresija ljudske misli i prethodi svim društvenim odnosima.
Ali, tada otkriva zašto se točno Adam Smith morao pretvarati da su neolitski seljaci obavljali transakcije na licu mjesta. Ukoliko nemamo ranijih moralnih odnosa jedni s drugima i moralnost nastaje iz razmjena, tada će postojeći društveni odnosi između dvoje ljudi postojati jedino ukoliko je razmjena nepotpuna – ukoliko netko nije platio.
Ali, u tom slučaju jedna od strana je kriminalac, neplatiša, i pravda će morati započeti s osvetničkim kažnjavanjem takvih neplatiša. Time govori da su sve te zakonske odredbe u kojima stoji "dvadeset junica za iskopano oko" - da je zapravo izvorno bilo obrnuto. Ako nekom duguješ dvadeset junica i ne platiš, oni ti iskopaju oko. Moralnost počinje sa Shylockovih pola kilograma mesa. (n*ap. prev.* Shylock je židovski zelenaš, Shakespearov lik iz komedije "Mletački trgovac" (1595.), koji posudi novac svom kršćanskom rivalu Antoniju, a kad mu ovaj ne uspije otplatiti dug, zahtijeva od njega pola kilograma mesa)

Nepotrebno je isticati da za ovo nema nikakvih dokaza – Nietzsche je to u potpunosti izmislio. Pitanje je je li i sâm vjerovao u to. Možda sam optimist, ali radije vjerujem da nije.
Uglavnom, ima smisla jedino ako uzmeš te pretpostavke; da su sve ljudske interakcije razmjena i stoga su svi postojeći odnosi dugovi. Ovo prkosi zapravo svemu što znamo ili smo doživjeli od ljudskog života. Ali, jednom kad počneš razmišljati o tržištu kao modelu ljudskog ponašanja, završit ćeš s time.
Ali, ako napustiš čitav mit o trampi i započneš sa zajednicom u kojoj ljudi imaju prethodne moralne odnose i tada pitaš kako ti moralni odnosi budu uokvireni kao "dugovi" – tj., nešto precizno kvantificirano, impersonalno, i time, prenosivo – pa, to je potpuno drugo pitanje. U tom slučaju, da, moraš početi s ulogom nasilja.

Zanimljivo. Možda je ovo dobar trenutak da te pitam kako svoje djelo o dugu vidiš u odnosu na klasično djelo velikog francuskog antropologa Marcela Maussa o razmjeni poklona.

Pa, na svoj način mislim da radim u velikoj mjeri u mausovskoj tradiciji. Mauss je bio jedan od prvih antropologa koji su pitali: pa, u redu, ako nije trampa, što je? Što ljudi koji ne koriste novac zapravo rade kad stvari prelaze iz ruke u ruku? Antropolozi su dokumentirali beskrajnu raznolikost takvih ekonomskih sistema, ali zapravo nisu izdvojili zajedničke principe. Mauss je primijetio da su se u gotovo svima od njih svi pretvarali da samo jedni drugima poklanjaju poklone i zatim gorljivo nijekali da išta očekuju zauzvrat. Ali, zapravo svi shvaćaju da postoje implicitna pravila i da će se primatelji osjećati primoranima da na neki način uzvrate.
Maussa je fasciniralo što je izgledalo da to univerzalno vrijedi, čak i danas. Ako ekonomista slobodnog tržišta izvedem na večeru, osjećat će da bi trebao vratiti uslugu i kasnije me izvesti na večeru. Možda će čak misliti da nije u redu ako to ne napravi i to iako mu njegova teorija govori da je upravo dobio nešto za ništa i trebao bi biti sretan zbog toga. Zašto je to tako? Kakva je to sila koja me tjera da želim uzvratiti poklon?
Ovo je važan argument i pokazuje da uvijek postoji određena moralnost u pozadini onoga što nazivamo ekonomskim životom. Ali, ako se previše usmjeriš na samo jedan aspekt Maussovog argumenta, završiš svodeći ponovno sve na razmjenu, uz uvjet da se neki pretvaraju da to ne rade.
Mauss nije o svemu razmišljao u terminima razmjene; ovo postaje jasno ako pročitaš druga njegova djela osim "Poklona".
Mauss je inzistirao na tome da je u svakom društvu – uključujući i naše – u igri mnogo različitih principa osim reciprociteta. Uzmimo hijerarhiju kao primjer. Pokloni dâni podređenima ili nadređenima uopće ne moraju biti uzvraćeni. Ako drugi profesor našeg ekonomista izvede na večeru, naravno, osjećat će da bi morao uzvratiti; ali, ukoliko to učini revni student, vjerojatno će smatrati da je sâmo prihvaćanje poziva dovoljna usluga; a ako mu George Soros plati večeru, tada je, sjajno, uistinu dobio nešto za ništa. U eksplicitno neravnopravnim odnosima, ako nekome nešto pokloniš, umjesto da ti uzvrati uslugom, vjerojatnije je da će očekivati da to ponoviš.
Ili, uzmimo komunističke odnose – a njih ću definirati, zapravo slijedeći Maussa, kao odnose u kojima ljudi međusobno djeluju na temelju "od svakoga prema mogućnostima, svakome prema potrebama". U tim odnosima ljudi se ne oslanjaju na reciprocitet, na primjer, kad pokušavaju riješiti problem, čak i u kapitalističkom poduzeću. (Kao što uvijek kažem, kad netko tko radi u Exxonu kaže "dodaj mi odvijač", drugi mu neće odgovoriti "da, a što ću dobiti za to?")
Komunizam je na neki način temelj svih ljudskih odnosa – u tome da, ako je potreba dovoljno velika (utapam se) ili je trošak dovoljno malen (mogu li dobiti vatre?), od svih će se očekivati da se tako ponašaju. Uglavnom, to je ono što sam dobio od Maussa. Uvijek će u igri simultano biti mnogo različitih načela u bilo kojem društvenom ili ekonomskom sistemu – i zato zapravo nikad ne možemo ove stvari svesti na znanost. Ekonomija to pokušava, ali čini to ignorirajući sve osim razmjene.

Prebacimo se onda na ekonomsku teoriju. Ekonomija ima neke prilično specifične teorije o tome što je novac. Postoji mainstream pristup koji smo ranije ukratko raspravili; to je robna teorija novca prema kojoj određeni artikli postaju sredstva razmjene kako bi zamijenili krute ekonomije trampe. Ali, postoje i alternativne teorije koje trenutno postaju sve popularnije. Jedna od njih je cirkulativna teorija novca prema kojoj je sav novac dug nastao od strane nekog ekonomskog činitelja. Druga – koja zapravo upotpunjuje cirkulativni pristup - nominalistička je teorija novca prema kojoj je sav novac sredstvo razmjene koje izdaje suveren i koje je potpomognuto ubiranjem poreza. Možeš li reći nešto o ovim teorijama?

Jedna od mojih inspiracija za "Dug: prvih 5,000 godina" bio je esej Keitha Harta "Dvije strane kovanice" ("Two Sides of the Coin"). U tom eseju Hart ističe da ne samo da različite škole ekonomije imaju različite teorije o prirodi novca, nego postoji i razlog za vjerovanje da su obje u pravu. Novac je, većim dijelom svoje povijesti, bio čudan hibrid koji poprima obličje i robe (objekta) i kredita (društvenog odnosa). Mislim da sam tome uspio pridodati povijesnu spoznaju da, iako je novac uvijek bio oboje, ziba se s jednoga na drugi – u nekim razdobljima kredit je primaran i svi usvajaju više ili manje nominalističke teorije novca, a u drugima prevlada gotovina i robna teorija novca preuzima vodstvo. Skloni smo zaboravljanju da je, recimo, u srednjem vijeku, od Francuske do Kine, nominalizam bio upravo zdravorazumski: novac je bio samo društvena konvencija; u praksi, bio je što god je kralj bio voljan prihvatiti kao porez.

Kažeš da se povijest njiše između razdoblja robnog i razdoblja virtualnog novca. Ne misliš li da smo došli do trenutka u povijesti gdje smo zahvaljujući tehnološkoj i kulturnoj evoluciji možda zauvijek skončali s robnim novcem?

Pa, ciklusi s vremenom postaju sve kraći. Ali, mislim da ćemo ipak morati čekati barem 400 godina da saznamo. Moguće je da ova era završava, ali sada me više brine prijelazno razdoblje.
Posljednji put kad se dogodio opći prijelaz s robnog novca na kreditni novac, nije to bio ugodan prizor. Da navedemo neke, pad Rimskog carstva, doba Kali u Indiji i slom dinastije Han... Bilo je mnogo umiranja, katastrofa i pustošenja. Konačan ishod bio je na mnoge načine duboko oslobađajući za većinu koja je preživjela – dužničko ropstvo je, na primjer, uvelike uklonjeno iz velikih civilizacija. To je bilo značajno povijesno postignuće. Nestanak gradova zapravo je značio da je većina ljudi radila daleko manje. Ali, čovjek se ipak nada da promjena ovaj put neće biti toliko epska u svom opsegu. Osobito s obzirom na to da su stvarna sredstva za uništenje ovaj put toliko veća.

Što po tebi u ljudskoj povijesti ima važniju ulogu: novac ili dug?

Ovisi o tvojim definicijama. Ako novac definiraš na najširi način, kao bilo koju obračunsku jedinicu kojom možeš izraziti da je 10 ovih vrijedno 7 onih, tada ne možeš imati dug bez novca. Dug je samo obećanje koje novcem može biti kvantificirano (čime postaje impersonalno, i time, prenosivo). Ali, ako me pitaš koji je bio važniji oblik novca, kredit ili kovanica, tada bih vjerojatno morao reći kredit.

Prijeđimo na neke od stvarnih problema s kojima se svijet danas suočava. Znamo da su u mnogim zemljama Zapada proteklih nekoliko godina kućanstva gomilala ogromne dugove, od dugova na kreditnim karticama do hipoteka (a potonje su jedan od glavnih uzroka

nedavne financijske krize). Neki ekonomisti tvde da se je ekonomski rast od Clintonovog doba u suštini održavao na neodrživoj inflaciji dugova kućanstava. Što iz povijesne perspektive misliš o ovom fenomenu?

Iz povijesne perspektive je prilično zlosutno. Moglo bi se zapravo otići dalje od Clintonovog doba – moglo bi se reći da je ono što danas doživljavamo ista kriza s kojom smo se suočavali u 70-ima; samo smo je kroz ove razrađene kreditne sporazume (i, naravno, prvorazrednu eksploataciju globalnoj Juga, kroz "krizu zemalja Trećeg svijeta") uspjeli odgoditi na 30 ili 35 godina.
Kao što sam rekao, euroazijska povijest, uzeta u najširim crtama, njiše se amo-tamo od razdoblja u kojima prevladava virtualni novac i onih kojima dominira stvarna kovanica ili zlatna poluga. Kreditni sistemi starog Bliskog istoka omogućili su velika robovlasnička carstva klasične Europe, Indije i Kine, koja je koristila kovanice za plaćanje svojoj vojsci. U srednjem vijeku odlaze carstva, a s njima i kovanice – zlato i srebro pretežno je zaključano u hramovima i samostanima – i svijet se vraća kreditu. Tada, nakon otprilike 1492., ponovno se vraćaju svjetska carstva; i valute zlata i srebra zajedno s ropstvom, što se toga tiče. Ono što se događalo otkad je Nixon 1971. napustio zlatni standard bilo je samo još jedan okretaj kotača – iako se, naravno, nikad dva puta ne događa na isti način. Doduše, mislim da smo na neki način stvari radili naopačke. U prošlosti su razdoblja kojima prevladava kreditni novac također bila razdoblja u kojima je postojala društvena zaštita dužnika. Jednom kad shvatiš da je novac samo društveni konstrukt, zadužnica, najprije se postavlja pitanje što će ljude spriječiti da ga poizvode u beskonačnost? I, kako spriječiš siromašne od padanja u zamke dugovanja i postajanja stvarnim robovima bogatih? Zato je postojalo mezopotamsko "brisanje pločica", biblijski jubileji, srednjovjekovni zakoni protiv lihvarstva i u kršćanstvu i u islamu, i tako dalje i tako bliže.
Od antike najgori scenarij za koji su svi mislili da će odvesti do potpunog društvenog kolapsa bila je velika kriza dugovanja; obični ljudi postali bi toliko zaduženi vrhovnom jedan ili dva posto populacije da bi članove obitelji počeli prodavati u ropstvo ili, s vremenom, i same sebe.
Pa, što se dogodilo ovaj put? Umjesto stvaranja krovne institucije za zaštitu dužnika, stvorili su grandiozne, svjetske institucije poput MMF-a ili S&P-a (n*ap. prev*. Standard & Poor's, poduzeće koje izdaje financijska istraživanja i analize dionica i obveznica) da zaštite vjerovnike. U biti objavljuju (protivno čitavoj tradicionalnoj ekonomskoj logici) da nijedan dužnik ne bi smio ne platiti dug. Nepotrebno je reći da je rezultat katastrofalan. Prolazimo kroz nešto što, barem meni, izgleda točno kao ono čega su se pradavno bojali: populacija dužnika kliže na rubu propasti.
I, dodao bih, da je Aristotel danas prisutan, sumnjam da bi smatrao da je razlikovanje iznajmljivanja sebe ili članova svoje obitelji za rad i prodavanje sebe ili članova svoje obitelji za rad išta više od pravne sitnice. Vjerojatno bi zaključio da su većina Amerikanaca u svakom pogledu robovi.

Spominješ da su MMF i S&P institucije koje su prvenstveno usmjerene na izvlačenje dugova za vjerovnike. Izgleda da je to postao slučaj i s europskom monetarnom unijom. Što misliš o trenutnoj situaciji u Europi?

Mislim da je to osnovni primjer zašto postojeće uređenje očito nije održivo. Očito "čitav dug" ne može biti isplaćen. Ali, čak i kad su neke francuske banke ponudile dobrovoljni otpis duga Grčkoj, drugi su inzistirali na tome da će to svejedno smatrati neispunjenjem ugovornih obveza. Ujedinjeno kraljevstvo zauzima čak i čudniju poziciju da to stoji čak i za dugove koje vlada duguje bankama koje su bile nacionalizirane – tj., da tehnički duguju samima sebi! Ako to znači da invalidni umirovljenici više ne mogu koristiti javni prijevoz ili se moraju zatvoriti centri za mlade, to je jednostavno "realnost situacije", kako oni to nazivaju.
Sve više se otkriva da su te "realnosti" jednostavno realnosti moći. Jasno je da su bilo kakve izmišljotine koje tržišta sama podržavaju, da se dugovi uvijek moraju vratiti, propale 2008. godine. To je jedan od razloga zašto mislim da svjedočimo počecima reakcije nevjerojatno slične forme onoj koju smo vidjeli na vrhuncu "krize duga Trećeg svijeta" – što se, prilično čudno, zvalo "antiglobalizacijskim pokretom". Ovaj pokret zahtijevao je istinsku demokraciju i uistinu pokušao prakticirati oblik direktne, horizontalne demokracije. Nasuprot tome bio je podmukao savez između financijskih elita i globalnih birokrata (bilo MMF-a, Svjetske banke, Svjetske trgovinske oganizacije, sada Europske unije ili čega god).
Kad se tisuće ljudi počnu okupljati na trgovima u Grčkoj i Španjolskoj i zahtijevaju stvarnu demokraciju, ono što zapravo govore je: "Gledajte, 2008. ste pustili mačka iz vreće. Ako je novac sada stvarno samo društveni konstrukt, obećanje, skup zadužnica, i čak trilijuni dugova mogu se izbrisati ako to traže dovoljno moćni igrači, ako demokracija znači išta, znači da svi mogu sudjelovati u odlučivanju o tome kako se ova obećanja donose i ponovno ugovaraju." Mislim da je to iznimno ohrabrujuće.

Općenito govoreći, kako misliš da će se trenutna financijska/dužnička kriza riješiti? Neću te tražiti da zaviriš u poslovičnu kristalnu kuglu – jer je to blesavo i od koga tražiti – kakav razvoj budućnosti vidiš; u smislu, kako se sada postavljaš?

Dugoročno sam prilično optimističan. Možda smo u proteklih 40 godina stvari radili unatraške, ali u okvirima petstogodišnjih ciklusa, 40 godina nije ništa. S vremenom će morati biti prepoznato da u razdoblju virtualnog novca moraju biti postavljene zaštite – i to ne samo one za zaštitu vjerovnika. Koliko će katastrofa biti potrebno za to? Ne mogu reći.
Ali, u međuvremenu se mora postaviti drugo pitanje: kad provedemo ove reforme, hoće li se rezultati uopće moći nazivati "kapitalizam"?

Sergej Kravčinski Stepnjak: *Podzemna Rusija - revolucionarni profili i kratke priče iz života*, MostArt, Zemun, 2011.

Podzemna Rusija

Nakon nešto više od sto godina, *Podzemna Rusija* doživjela je još jedno domaće izdanje, čime je opet postala dostupna kao važan zapis i opis jednog razdoblja revolucionarne povijesti Rusije, ali i svijeta, jer upravo su događaji u Rusiji, kao i neki akteri tih događaja snažno utjecali na razvoj anarhističkih ideja i njihovo širenje u svijetu.

Punog naslova *Podzemna Rusija - revolucionarni profili i kratke priče iz života*, knjiga je podijeljena upravo na taj način - s jedne strane donosi pregled revolucionarnog djelovanja u jednom vremenski kratkom razdoblju čime pokazuje kako u pojedinim slučajevima jedno desetljeće može imati ogroman značaj. To je svakako bio slučaj u životima nihilista i nihilistkinja o kojima Sergej Stepnjak (pravog imena Sergej Kravčinski, poznatiji kao Stepnjak) piše, a kako je i sam bio aktivan sudionik tih događaja, priča ima veću težinu jer donosi rijedak prikaz iznutra, gdje nestaje svaka granica između političkog i osobnog, autora i aktera pa nema krive interpretacije, te gdje je jasno da su ruski revolucionari tog vremena o političkom razmišljali kao osobnom stotinjak godina prije nego se taj slogan pojavio.
Knjiga govori o razdoblju od 1870. godine do negdje sredine narednog desetljeća, opisujući okolnosti u kojima se borba odvija, različite strategije koje revolucionarni pokret bira ili su mu nametnute, opisuje represiju carske Rusije, ali što je najvažnije, donosi uvid u to o kakvim ljudima je zapravo bila riječ.
Toplina i brižnost kojom Stepnjak govori o svojim prijateljima i suborcima velika je vrijednost ove knjige, jer osim što govori o njihovim idejama, uspješno prikazuje kakvi su zapravo bili ljudi, što ih je motiviralo, zašto su se odricali svega i bili spremni podnijeti sve za revolucionarne ideje zbog kojih je većina ubijena, zatvorena i mučena.
Jedna od zanimljivih činjenica koje knjiga iznosi je izjava Turgenjeva, koji je prvi koristio naziv nihilist, a revolucionari su ga, kako to često biva, prihvatili, koji kaže kako taj naziv zapravo označava revolucionara i nema nikakvu negativnu konotaciju, unatoč nastojanju da se nihiliste prikaže kao bezumne ubojice, što svakako nisu bili.
U prilog tome govori i Stepnjak, koji opisujući događaje puno pažnje polaže na obrazlaganje različitih strategija koje su korištene i kako je uopće do njih dolazilo. Tako je prvi val nihilista bio umjetnički, književni, pjesnički i nakon što je utihnuo, pojavila se nova generacija mladih, obrazovanih ljudi koji su svoje revolucionarne ideje željeli prenositi narodu pa je usvojena strategija odlaska u narod. Odrekli su se svih društvenih privilegija koje su uživali i uputili su se diljem Rusije i tadašnjih ruskih pokrajina pa i duboko u Aziju "propovijedajući" ideje jednakosti, solidarnosti, autonomije, pravednosti. Ljudi u selima su ih rado slušali, no carski odgovor na to je bio oštar i okrutan - zatvorili su, mučili i ubili na stotine nihilista, što je dovelo do drugog vala aktivnosti. Okrutnost je izazvala reakciju, nastupilo je vrijeme osvete.
Naime, situacija je bila takva da su okupljanja i diskusije bile zabranjene, knjige i novine također, a za najmanje prijestupe je bilo moguće završiti na robiji iz koje bi se malo tko vratio zdrav ili živ. U takvoj situaciji i sa stotinama i tisućama revolucionara u zatvorima, bilo je jasno da na silu treba odgovoriti silom. To nije bio lak izbor, niti poželjan, ali situacija ga je nametnula, kaže Stepnjak, koji je i sam ubio šefa policije u Sankt Petersburgu kao odmazdu za zatvaranje i smrt niza svojih prijatelja.
Usljedile su krvave godine, koje su obilježile eksplozije, ubojstva, zatvaranja, bijegovi iz zatvora pa sve do kulminacije situacije kada nihilisti uspjevaju ubiti i samog cara!
Podzemna Rusija poput kakvog akcijskog romana opisuje nevjerojatne poduhvate i način rada u stanju diktature i apsolutne kontrole, špijuni, doušnici, policija na svakom koraku, a s druge strane prijateljstvo, ljubav, solidarnost, borbenost i vjera u bolje sutra.
Dokumentirajući neke od događaja i opisujući ljude, Stepnjak je objasni puno toga o aktivnostima koje je do tada samo zlonamjerno prikazivala vlast, mediji i prodržavni povjesničari.
Utoliko je ova knjiga vrijedna čitanja jer ne donosi povijest koja nas određuje ili nam nameće izmišljenu tradiciju, već govori o ljudima koji su bili spremni ustati i boriti se onda kad se to činilo nemogućim.
Prijevod potpisuje Mile od Umu, na čiju inicijativu je knjiga i objavljena, a za očekivati je još ovakvih poduhvata u budućnosti zbog čega je važno podržati ovo izdanje i time sva buduća za koja se nadamo da će uskoro biti objavljena.
Knjigu je u Srbiji moguće pronaći u redovnoj distribuciji i knjižarama, a u Hrvatskoj je knjigu trenutno moguće pronaći u knjižari Što čitaš? ili putem njihovog webshopa.

Udruženje radikalnih knjižara

U Britaniji je osnovano Udruženje radikalnih knjižara, koje nastavlja tradiciju koju je započela ugašena Federacija radikalnih knjižara tijekom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća.
Udruženje okuplja dvadeset knjižara i radikalnih distribucija koje povezuju teme poput anarhizma, socijalizma, feminizma, antirasizma i koje distribuiraju knjige i druge materijale koje potiču na društvene promjene lokalno i globalno.
Ono što razlikuje ovu inicijativu od svih ostalih knjižarskih incijativa je u tome što okuplja male nezavisne knjižare koje su se našle na udaru velikih korporacija i pokušavaju opstati unatoč pritisku tržišne logike koja se nameće. Također, ovi prostori predstavljaju važne socijalne prostore u kojima knjige nisu tek roba za prodaju, već politička literatura smještena u odgovarajući društveni kontekst.
Više o udruženju i svim članovima te projektima možete saznati na **http://www.radicalbooksellers.co.uk**

Ruska revolucija u Ukrajini

Posljednjih mjeseci se pojavilo nekoliko izdanja o anarhističkom djelovanju u Rusiji, a u ovom slučaju i Ukrajini, što je zanimljiva slučajnost, ali nas još jednom podsjeća na sve probleme s kojima su se anarhisti u povijesti susretali i neke rasprave koje su se nastavile do današnjih dana, poput pitanja revolucije, organizacije i suradnje s ljevicom.
Sve to, i puno više pokriva knjiga *The Russian Revolution in the Ukraine* Nestora Mahnoa, po kojem se i naziva pobuna u Ukrajini, jedan od velikih anarhstičkih poduhvata, koji su na kraju slomili boljševici.
Knjigu je krajem 2011. godine objavila izdavačka kuća Elephant Editions. Predgovor potpisuje Daniel Guerin , dok je uvod za ovo izdanje napisao Alfredo M. Bonanno.
Knjiga u trenutku dok ovo pišemo nije dostupna u tiskanom obliku, već je ovaj put je riječ o elektroničkom izdanju, pa knjigu možete besplatno skinuti i čitati na **http://325.nostate.net/library/MAKHNO.pdf**

Pet izdanja DAF-ove nove bibiloteke Pet bijelih stepenica

Pet bijelih stepenica

Izdavačka kuća DAF je pokrenula novu biblioteku pod nazivmo Pet bijelih stepenica, u sklopu koje je u prvom nizu objavio pet naslova. Osnovna ideja biblioteke je objaviti neke od kraćih anarhističkih tekstova ili po nekoliko njih, kako bi autori i autorice koji nisu pisali knjige ipak bili zastupljeni u izdanjima.

Zapravo bi bila šteta da se pažnja posvećuje samo knjigama i tekstovima koju su objavljeni kao knjige jer izrazito puno kratkih tekstova obilježilo je anarhističku povijest, tijekom koje često i nije bilo vremena, volje ili čak potrebe pisati duge teorije, već je bilo nužno reagirati odmah i stvari reći kratko i jasno. Upravo to pokriva ova biblioteka. Riječ je o anarhističkim klasicima, ili barem anarhizmu srodnim tekstovima, jer Büchnerov *Hesenski glasnik* ne možemo nazvati anarhističkim, baš kao što je Bakunjinov panslavistički *Manifest slavenima* tekst koji je nastao neposredno prije formiranja anarhsitičke misli u njegovom radu. Naravno, to ne umanjuje vrijednost ovih tekstova, kao ni činjenicu da nas svako novo anarhističko izdanje u regiji veseli.
U nastavku teksta pročitajte par rečenica o svakom od izdanja:

Georg Büchner: *Hesenski glasnik - Lenz - Pisma*
Hesenski glasnik (1834.) je prvi revolucionarni proglas koji počinje sloganom "Mir kolibama! Rat palačama!" i koji je Büchner napisao prožet idealima Francuske revolucije.
Novela *Lenz* zauzima istaknuto mjesto u njegovu neveliku opusu.
Pisma se uglavnom odnose na *Hesenski glasnik*.

Paul Goodman: *Crna zastava anarhizma*
Knjiga obuhvaća tri Goodmanova eseja od kojih prvi *Crna zastava anarhizma* govori o studentskom pokretu u Americi. Druga dva eseja su *Moralnost znanstvene tehnologije* i *Psihologija nemoći*. Goodman je cijeli život posvetio mogućnosti ostvarenja promjene društva.

Voltairine de Cleyre: *Direktna akcija*
Pored *Direktne akcije* tu su još tri njena eseja: *Anarhizam*, *Kako se postaje anarhist* i *U obranu Emme Goldman i prava eksproprijacije*. Voltairine de Cleyre prominentna je američka anarhistkinja i feministkinja, jedna od mnogih važnih žena u anarhističkom pokretu.

Mihail A. Bakunjin: *Manifest Slavenima* - Petar. A. Kropotkin: *Omladini*
U jednoj knjizi objavljen je identičan pretisak dva teksta: Bakunjinov *Manifest Slavenima* i Kropotkinov apel *Omladini*. Prvi tekst je objavljen 1922. u Beču u poznatoj Edition Slave, a drugi je objavljen 1909. u Splitu. Pretisak je identičan originalnim izdanjima.

Henry David Thoreau: *Građanski neposluh*
Knjiga pored ***Građanskog neposluha*** ima i lijepi predgovor R. W. Emersona koji je bio i njegov prijatelj i na neki način učitelj. Ovaj ogled postat će nadahnuće za nenasilne pobunjenike dvadesetog stoljeća, rado čitan i mnogo puta preštampavan u svijetu.

Jacques Ellul: *Anarhija i kršćanstvo*, DAF, Zagreb, 2011

Anarhija i kršćanstvo

Francuski filozof Jacques Ellul pokazuje u svojem djelu, oslanjajući se na biblijske tekstove, da kršćanstvo u svom odnosu prema politici potiče na nepokornost, ustrajnost na različitom mišljenju, pa čak i na odbijanje svake vlasti i svake hijerarhije.

Jacques Ellul (1912-1994) bio je francuski pravnik, protestantski teolog, sociolog i anarhist. Napisao je više od četrdesetak djela različitih tematika, koje se međutim obično dijele u dvije kategorije: prva je sociološka, i tiče se ponajprije "problema Tehnike". Najpoznatije djelo u toj kategoriji je *Tehnika ili ulog stoljeća*, objavljeno 1954. i prevedeno na mnoštvo svjetskih jezika, koje se još i danas smatra jednim od najpronicavijih analiza tehnološkog društva u svim njegovim aspektima. U drugu kategoriju spadaju djela teološke tematike, među kojima je najpoznatije *Subverzija kršćanstva* (*La subversion du Christianisme*), objavljeno 1984.
Ali potonja je kategorizacija, premda korisna, suviše shematska, te, kao kod svakog značajnog mislioca, kategorije se i kod Ellula isprepliću ili stapaju. O tome svjedoči jedno od također najpoznatijih i najprevođenijih – i najkontroverznijih – njegovih djela, *Anarhija i kršćanstvo* (*Anarchie et christianisme*, ob. 1998). "Mjesto što ga ono zauzima u Ellulovu opusu je jedinstveno i po tome što predstavlja najjasniji izraz autorove dvostruke pripadnosti: s jedne strane kršćanskoj Objavi, i s druge strane anarhističkoj stvari. Ne težeći nikakvom površnom i jeftinom pomirenju između njih, Ellul pokazuje – sa svojstvenom mu jasnoćom i prodornošću – gdje se one podudaraju i preklapaju, ali ne staje na tome: pokazuje naime i kako bi one mogle "surađivati" u budućnosti, kako bi mogle raditi na zajedničkoj stvari."
Ono je značajno i po tome što pruža jezgrovit primjer autorove osebujne egzegeze: tumačenja biblijskih odlomaka u svjetlu otpora ugnjetavanju i beskompromisne potrage za čovjekovom slobodom. (...)

Buffy - ubojica kapitalista

Buffy, anarhistička strip junakinja još jednom vodi borbu protiv krvožednih kapitalista, koji su ovaj put pravi vampiri pa osim klasičnog iskorištavanja, svojim podanicima stvarno piju krv.

Ukratko, to je najbolji opis ovog stripa koji je objavila izdavačka kuća Što čitaš?, što je drugi strip u posljednjih desetak godina, ali svakako ne i posljednji.
Buffy je, naravno, upravo ona Buffy na koju ste pomislili, strip koji je doživio i svoju ekranizaciju, ali u ovoj verziji ona nije tek tinejdžerka koja uz sve uobičajene aktivnosti tijekom noći ubija vampire, već se aktivno bori protiv rasizma, kapitalizma i uopće iskorištavanja, pri čemu ipak ubija vampire jer upravo oni su vodeći kapitalisti.
Ovaj strip će vas sigurno zabaviti, a osim toga, tu je i poseban dodatak pod naslovom "Tinejdžerska pop zvijezda", koji govori o glazbenoj industriji, propalim i prodanim idealima i ispraznosti pop kulture.
Riječ je o klasičnoj intervenciji u proizvode pop kulutre, što se popularizirali situacionisti tijekom šezedestih godina dvadesetog stoljeća, pa je Buffy umetanjem novog teksta u strip od ubojice vampira postala ubojica kapitalista, što spada u red klasičnih usporedbi, a i u našem jeziku nalazi uporište jer "krvopije" su uvijek oni koji isporištavaju.

Ispod pločnika možete pronaći u:

ZAGREB :: knjižara Što čitaš?, Gundulićeva 11 // književni klub Booksa, Martićeva 14d // knjižara Jesenski i Turk, Preradovićeva 5 // knjižara Meandar, Kaptol centar // knjižara Planetopija, Ilica 72 // Superknjižara, Rooseveltov trg 4 // net kulturni klub Mama, Preradovićeva 18, // infoshop Pippilotta, Pierottijeva 11 // **ČAKOVEC** :: knjižara VBZ, Kralja Tomislava 3 // **KARLOVAC** :: Domaći, Struga 1 // **PULA** :: knjižara Castropola, Zagrebačka 14 // MP Hacklab, Gajeva 3 // **RIJEKA** :: infoshop Škatula, Delta 5 // **SPLIT** :: infoshop Dislexia, Klub Kocka, Savska bb // **ZADAR** :: Smart shop, Stomorica 2 // Z.V.U.K./Infoshop Iskra, Rikarda Jeretova Katalinića 5 // ...i raznim javnim događanjima... Ukoliko ste u mogućnosti distribuirati Ispod pločnika, javite se i poslati ćemo vam željeni broj primjeraka...

Vijesti i arhive tekstova

U svakom broju objavljujemo listu anarhističkih glasila, grupa i projekata koji su aktivni, informativni, potiču samoobrazovanje... Vijesti i mnoge druge tekstove možete potražiti na nekim od ovih stranica.

325
http://325.nostate.net

Anarchist Library
http://theanarchistlibrary.org

Angry News From Around The World
http://sysiphus-angrynewsfromaroundtheworld.blogspot.com

Centar za anarhističke studije
http://www.anarhizam.hr

Fire to the Prisons
http://firetotheprisons.angelfire.com

From the Greek Streets
http://www.occupiedlondon.org/blog/

Kontrapunkt
http://www.kontra-punkt.info/

Stimulator.tv
http://www.stimulator.tv/

Izdavačka kuća Što čitaš?
http://www.stocitas.org

Zine Library
http://zinelibrary.info